

نقد آراء ابن تیمیه در آیات ولایت

دکتر زهره انوار

عضویت علمی و انگاه علوم و معارف

سرشناسه: اخوان مقدم، زهره، ۱۳۴۰-
 عنوان و نام پدیدآور: نقد آراء ابن تیمیه در آیات ولایت/ زهره اخوان مقدم
 مشخصات نشر: تهران: دانشکده علوم و فنون قرآن تهران، ۱۳۹۳
 مشخصات ظاهری: ۳۵۲ ص.
 قیمت: ۱۸۰۰۰۰ ریال
 ISBN: 978-600-94488-6-9
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 یادداشت: کتابنامه: ص. ۳۴۰-۳۵۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.
 موضوع: ابن تیمیه، احمد بن عبدالحلیم، ۶۶۱-۷۲۸ق- نقد و تفسیر
 موضوع: ابن تیمیه، احمد بن عبدالحلیم، نظریه درباره ولایت
 مؤلف: ولایت - جنبه‌های قرآنی
 بندی کنگره: ۱۳۹۳ ۳ الف ۲ الف / ۱۶۵ BP۲۰
 رده بندی دیوبند: ۲۹۷/۴۱۶
 شابک: ۳۴۸۲۲۸



- نام کتاب: نقد آراء ابن تیمیه در آیات ولایت
- ناشر: دانشکده علوم و فنون قرآن تهران
- مؤلف: دکتر زهره اخوان مقدم
- نوبت چاپ: اول ۱۳۹۳
- چاپ: دژ
- تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه
- قیمت: ۱۸۰۰۰ تومان
- شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۴۸۸-۶-۹

کلیه حقوق چاپ برای ناشر محفوظ است
 دانشکده علوم و فنون قرآن تهران

اگر این نوشتار قابلیت داشته باشد:

آقاییم به

اسد الله الشافعی

مطلوب هر طاب

علی بن ایطالب رحمته الله

که همیشه تاریخ، مظلوم بوده و بر داحسد حسودان

کتاب حاضر، که یکی از پایان نامه‌های نگارنده در مقطع ارشد، و در رشته علوم و قرآن و حدیث است، دارای دو رتبه کشوری می‌باشد:

- ۱- در نهمین نمایشگاه بین المللی قرآن کریم سال ۱۳۸۳، در سومین دوره انتخاب پایان نامه های برتر قرآنی، این پایان نامه رتبه دوم کشوری را کسب کرده و جوایز بدان تعلق گرفته است.
 - ۲- در اولین جشنواره پایان نامه های حوزه غدیر در سال ۱۳۹۱، این پایان نامه با کسب عنوان «شایسته تقدیر» بخش پایان نامه های مقطع ارشد، مورد تجلیل قرار گرفته و جوایزی بدان تعلق گرفته است.
- تصویر لوح های گرانمایه به پیوست خواهد آمد.

فهرست مطالب

۱۶	چکیده
۱۹	مقدمه

فصل اول

ابن تیمیه کیست؟

۲۴	۱ - ابن تیمیه در یک نگاه
۲۷	۲ - دو نقطه مبهم در زندگی ابن تیمیه
۳۱	۳ - اساتید و شاگردان ابن تیمیه
۳۱	الف: استادان ابن تیمیه
۳۲	ب: شاگردان ابن تیمیه
۳۵	۴ - تألیفات ابن تیمیه
۳۶	الف) در عقاید
۳۷	ب) فقه
۳۷	ج) تصوف
۳۸	د) جدل و فنون دیگر
۳۸	هـ) حدیث و علوم آنها
۳۸	و) تفسیر
۴۰	نگاهی به وضعیت سیاسی
۵۳	نتیجه بحث و ارزش اعمال ابن تیمیه

۵۵	نگاهی به وضعیت دینی و مذهبی
۵۵	دین اسلام فقط به عنوان دین رسمی
۵۸	تعدد فرقه‌ها و دشمنی و اختلاف بین آنها
۶۱	فرقه‌های کلامی و پیشرفت فلسفه
۶۳	نتیجه بحث و ارزش اعمال ابن تیمیه
۶۷	نگاهی به وضعیت علمی و فکری و فرهنگی
۶۸	نتیجه بحث و ارزش اعمال ابن تیمیه
۷۱	نگاهی به وضعیت اجتماعی
۷۲	نتیجه بحث و ارزش اعمال ابن تیمیه

فصل دوم

ابن تیمیه و تفسیر آیات قرآن

۷۶	مدخل
۷۶	میزان آیات تفسیر شده توسط ابن تیمیه؟؟؟
۷۹	گونه‌شناسی آیات تفسیر شده توسط ابن تیمیه
۸۱	تأثیر عقاید ابن تیمیه در تفسیر او
۸۱	دیدگاه اول: عقیده به تشبیه و تجسیم خداوند
۸۲	دیدگاه دوم: انکار وجود «متشابهات» در قرآن
۸۶	دیدگاه سوم: دشمنی با اهل بیت پیامبر ﷺ و رد صفات ایشان
۸۸	تقابل علوی و اموی
۹۰	روش تفسیری ابن تیمیه
۹۰	مدخل
۹۴	روش تفسیری ابن تیمیه از دیدگاه خودش
۹۶	مناظره جالب ابن تیمیه با علما
۹۹	نمونه‌هایی از تفسیر به رأی ابن تیمیه
۱۰۱	نمونه اول

.....	نمونه دوم	۱۰۱
.....	نمونه سوم	۱۰۱
.....	نمونه چهارم	۱۰۱
.....	نمونه پنجم	۱۰۲
.....	نمونه ششم	۱۰۳
.....	نمونه هفتم	۱۰۴
.....	ابن تیمیه و أوایل آیات	۱۰۸
.....	نمونه اول	۱۰۸
.....	نمونه دوم	۱۰۹
.....	نمونه سوم	۱۰۹
.....	نمونه چهارم	۱۰۹
.....	نمونه پنجم	۱۱۰
.....	تلاش برای تبرئه ابن تیمیه	۱۱۰
.....	آیا این تجسیم را «هر انسانی» می‌تواند؟	۱۱۴
.....	عقیده ابن تیمیه درباره تفاسیر معر	۱۱۶
.....	تفسیر طبری	۱۱۶
.....	تفسیر بقوی	۱۱۷
.....	تفسیر واحدی و ثعلبی	۱۱۸
.....	تفسیر زمخشری	۱۱۸
.....	تفسیر قرطبی	۱۱۹
.....	تفسیر ابن عطیه	۱۴۰
.....	نتیجه بحث	۱۲۰

فصل سوم

ابن تیمیه و آیات ولایت و نقد آراء او

.....	«آیات ولایت» چیست؟	۱۲۴
-------	--------------------	-----

۱۲۵.....	اعتقاد به ولایت و امامت.....
۱۳۰.....	معرفی علامه شیعیان ابن مطهر حلّی.....
۱۳۰.....	حیات علامه.....
۱۳۱.....	آسانید علامه.....
۱۳۲.....	تصانیف علامه.....
۱۳۳.....	نکته مهم در حدیث‌شناسی علامه.....
۱۳۵.....	سخن بزرگان درباره علامه.....
۱۳۶.....	شیعه شدن سلطان محمد به دست علامه.....
۱۳۸.....	وفات علامه.....
۱۳۸.....	مروری بر کتاب شیف منهاج الکرامه.....
۱۴۶.....	نگاهی به کتاب «منهاج السنّة النبویّة».....
۱۴۶.....	آغاز دشنام به شیعه و عالمان شیعه، با آغاز مقدمه کتاب.....
۱۵۰.....	قضاوت ابن حجر در باره کسی ای منهاج السنه.....
۱۵۱.....	قضاوت سبکی درباره حمزه ابن تیمیه به احادیث نیکو.....
۱۵۱.....	قضاوت علامه امینی در باره منهاج.....
۱۵۲.....	بزرگواری علامه حلّی، پس از شنیدن دشنام‌های ابن تیمیه.....
۱۵۲.....	سخن صاحب «اعیان الشیعه» در جواب مخالفان علامه.....
۱۵۴.....	گونه شناسی مطالب کتاب منهاج السنه.....
۱۵۴.....	نفاق ابن تیمیه بر اساس قول عسقلانی.....
۱۵۶.....	قضاوت محقق معاصر در حق پوشی ابن تیمیه.....
۱۵۷.....	حجم ناچیز نقدهای ابن تیمیه با توجه به مجلدات منهاج السنه.....
۱۵۸.....	سخن محقق معاصر در شرایط نقد و لزوم مراعات ادب.....
۱۵۸.....	دو نکته در چاپ کتاب ابن تیمیه و نیز ردیه‌های آن.....
۶۰.....	آیه اول: آیه ولایت.....
۶۰.....	مدخل.....
۶۳.....	نقد اول مطالبه صحّت نقل.....
۶۵.....	چگونگی برخورد ابن تیمیه با احادیث نبوی و روش‌های او.....

انواع تدلیس و تردید ابن تیمیه در مسئله حدیث و روایت.....	۱۶۶
نامه بسیار تند و انتقادآمیز «ذهبی» به ابن تیمیه.....	۱۶۷
نتیجه بحث.....	۲۱۰
* نقد دوم: نقل یک روایت به تنهایی کفایت نمی‌کند.....	۲۱۲
* نقد سوم: ثعلبی روایات موضوع را نقل می‌کند.....	۲۱۴
* نقد چهارم: طبری و هیچکدام از بزرگان تفسیر، این روایت را نقل نکرده‌اند.....	۲۱۷
* نقد پنجم: آیه فقط موالات و دوستی علی را ثابت می‌کند.....	۲۱۷
* نقد ششم: علی فقیر بود و زکات بر او واجب نبود.....	۲۲۳
* نقد هفتم: باید «انما یتولی علیکم» می‌فرمود!.....	۲۲۵
* نقد هشتم: اگر باره «جمع» است، نه یک نفر.....	۲۲۶
تناقض آشکار اثبات فضائل خلفا و انکار فضائل علی علیه السلام	۲۲۹
* نقد نهم: وجود بسیار محکم شأن نزول.....	۲۳۱
* نقد دهم: متن حدیثی علت خروج بودن آن دارد زیرا علی پیروز نشد!.....	۲۳۴
* نقد یازدهم: اجماع را از کجا آورد است؟.....	۲۳۶
* نقد دوازدهم: تجاهل به ادامه آیه.....	۲۳۶
* نقد سیزدهم: وجود اشخاص «متهم» در سند حدیث.....	۲۳۷
* نقد چهاردهم: ضرر زدن اعطاء صدقه به ماز.....	۲۴۰
* نقد پانزدهم: تعیین تکلیف کردن برای آیات خدا.....	۲۴۳
* نقد شانزدهم: عاطفه بودن «واو» در آیه ولایت.....	۲۴۴
* نقد هفدهم: تناقض ابن تیمیه در توهین به ثعلبی و تهمت به طبری.....	۲۴۵
* نقد هجدهم: ارزش گذاری اعمال صحابه از سوی ابن تیمیه.....	۲۴۷
* نقد نوزدهم: اضطراب سخنان ابن تیمیه در معنای موالات و دوستی.....	۲۴۸
* نقد بیستم: نشان دادن بغض و کینه نسبت به امام علی علیه السلام	۲۵۱
بغض به اهلیت علیه السلام	۲۵۷
۱ - ابن تیمیه و امام علی علیه السلام	۲۵۷
۲ - ابن تیمیه و فاطمه زهرا علیها السلام	۲۷۱

- ۲۷۶..... ۳ - ابن تیمیه و اولاد فاطمه زهرا و علی (علیه السلام)
- ۲۸۱..... ۴ - ابن تیمیه و دوستان و نزدیکان اهل بیت
- ۲۸۵..... هنگام قضاوت خواننده بی طرف
- ۲۸۶..... ۵ - ابن تیمیه و دشمنان خاندان رسول
- ۲۹۰..... آیه دوم: آیه تبلیغ
- ۲۹۱..... مدخل
- ۳۰۱..... * نقد اول: این داستان از داستان اعطاء انگشتری هم دروغ تر است
- ۳۰۵..... نقد دوم: استطراد طولانی و غیر مفید
- ۳۰۶..... * نقد سوم: انکار مسلمات تاریخی: قبر علی در نجف نیست
- ۳۰۹..... * نقد چهارم: قضیه حارث بن نعمان دروغ و کذب است
- * نقد پنجم: این داستان سوره معارج صحیح بود، همه نقل می کردند، چنانچه ماجرای
- ۳۱۳..... اصحاب فیل مدینه است
- ۳۱۴..... * نقد ششم: روایت مربوط به ضعفی دارد
- ۳۱۴..... * نقد هفتم: حارث طبرستان مسلمان بوده و نباید معذب شود
- ۳۱۵..... * نقد هشتم: قول حارث که: اگر این کتب است، سنگی بیاید ... از آیات مکی است
- ۳۱۶..... * نقد نهم: عذاب حارث دروغ است چون بر سر مکیان هم عذاب نازل نشد
- * نقد دهم: نصوص مورد استناد رافضی را از حدیث علمای حدیث، نشنیده، و رافضی
- ۳۱۷..... کم معرفت ترین و جاهل ترین مردم در باب حدیث هستند
- ۳۱۸..... تهمت های ابن تیمیه به شیعه
- ۳۲۱..... جسارت های ابن تیمیه به شیعه
- ۳۲۷..... آیه سوم: آیه اکمال
- ۳۲۷..... مدخل
- ۳۲۹..... شرح آیه
- ۳۰..... * نقد اول: مطالبه صحت نقل حدیث
- * نقد دوم: روایت ابونعیم به تنهایی کافی نیست زیرا او احادیث موضوع و ضعیف را نقل
- ۳۰..... می کند
- ۳۱..... * نقد سوم: ثابت شده که آیه در روز عرفه نازل گشته است

* نقد چهارم: آیه دلالتی بر علی و امامت او ندارد ۳۳۲

* نقد پنجم: دعای پیامبر «اللهم والي من والاه ...» به اتفاق حدیث شناسان دروغ است ۳۳۳

* نقد ششم: دعای پیامبر اگر درست بود باید مستجاب می شد ولی شیعیان همیشه خوار و مقهور هستند ۳۳۴

نتیجه بحث: ۳۳۸

خاتمه ۳۳۹

فهرست منابع: ۳۴۱

نموده است. دوم آنکه نقدهای مطرح شده در سه آیه مزبور، خصوصا آیه ولایت، اکثرا کلی و عمومی است.

از آنجا که بر اثر حمایت آل سعود، عقاید باطل ابن تیمیه، زیر چتر وهابیت جانی تازه گرفت، امید است که این پژوهش بتواند شخصیت ابن تیمیه و نیز مخالفت صریح و روشن او را نسبت به اهل بیت علیهم السلام نشان دهد. به همین منظور در بحث از آیه ولایت، صدها مورد از سخنان غیر عالمانه و جسورانه او فهرست شده است.

مقدمه

در تاریخ جهان شخصیت‌های معروف و مشهور بسیارند که به شکل مثبت یا منفی شهرت یافته‌اند و نام و مرام آن‌ها در اذهان جا گرفته است. برای شناخت اینگونه اشخاص، رجوع به کتب تاریخی کافیست. اما اگر در کتاب‌های تاریخ اقوال گوناگون بلکه متناقض درباره شخصی یافتیم باید چه کرد؟ احمد بن عبدالحلیم معروف به «ابن تیمیه» یکی از اینگونه افراد است.

شخصیت وی از قدیم محل خصومت و اختلاف شدید بین مدح‌کنندگان و طعن‌کنندگان بوده تا جائی که یاران وی «مُحِبِّی السُّنَّة» و «مُحِبِّی البدعة» نامیده‌اند و دشمنانش او را «زندیق و کافر و گمراه» می‌نامیدند. البته توجه به این نکته ضروری است که آوازه بلند انسانها، همیشه معلول افکار بدیع و آرا استوار و اندیشه‌های صحیح آنها نیست، بلکه گاهی شرایط اجتماعی و سیاسی، یا ویژگی‌های شخصی انسان‌ها در شهرت آنها تأثیر مستقیم دارد، و ابن تیمیه یکی از این افراد است.

اگر کسی طالب حق و حقیقت باشد مراجعه به کتب تاریخی کافی نمی‌داند، زیرا توجه به این نکته ضروری است که نگارش تاریخ در هر عصر، غالباً تحت سلطه حاکم زمان نوشته شده، و طبیعی است که هر حادثه و هر شخصیتی که مورد تحسین حاکمان نباشد، کم رنگ شده یا بکلی نابود شود و بالعکس، و ابن تیمیه یکی از این افراد است زیرا هم در زمان حیاتش و هم در عصر حاضر مورد توجه هیئت حاکم بوده است.

وی در عصر خود نتوانست عقاید غلط و فتاوی نادرست خود را به اجرا درآورد و اعلام این عقاید و فتاوا، برای او چیزی جز تکفیر و تهدید و زندان از سوی جامعه علمی به بار

نیاورد و بالاخره به چندین بار حبس، و نهایتاً مرگ او را در یکی از همان زندانها متجر شد. اما متأسفانه در عصر حاضر، عقاید او با ظهور محمد بن عبدالوهاب و استیلاء خاندان سعودی بر حرمین شریفین، دوباره مطرح، و به مرحله اجرا درآمد و وهابیت بر کشورهای اسلامی تحمیل شد.

قرنها پس از مرگ او، تبلیغات سیاسی جهت ترویج این مسلک - نه مذهب - و ترغیب تهدید مردم در جهت پشتیبانی و پیروی از آن صورت گرفت، و حکومت آل سعود با تبلیغات فراوان و با صرف هزینه‌های کلان و با چاپ کتب او به قیمت ارزان و یا حتی رایگان، به نشر آراء او پرداخت. لذا تعجبی ندارد که امروزه از او با القابی چون «شهید» و «شیخ الاسلام» «احیاء کننده دین سلف» یاد شود. به دلائل مذکور اگر محقق طالب حق باشد، به تمام موافقان توجه می‌کند و نه مخالفان، بلکه ابتدا به آثار ابن تیمیه مراجعه نموده و پس از آن آنچه خود با قلمش نوشته «محک زده و می‌شناسد. سپس به سخنان دیگران درباره تمسک به کتب تا قضاوتهای صحیح و سقیم را باز یابد، بطور قطع هرکس آثار ابن تیمیه را مطالعه کند، به راحتی می‌یابد که آراء مخالفان وی حقیقت دارد. از این بالاتر، نه همه تألیفات او، که اگر تنها یک کتابش یعنی «منهاج السنة» مطالعه شود، خواننده به قضاوت می‌آید. حال آنکه ابن تیمیه یقین کرده، و کثرت آراء متناقض درباره او، موجب شک نمی‌شود. کتاب که با فحش و شتم و تهمت به علماء و گروه‌های مسلمان آغاز شده و احادیث دروغ و اجماعی دروغ و نقل قول‌های دروغ صفحات آنرا سیاه کرده و تکفیر اکثر مسلمانان دأب و مزاج است. لذا علامه امینی درباره این کتاب می‌نویسد:

اگر می‌خواهی به کتابی بنگری که به ضد معنائش نام گذاری شده، به این کتاب بنگر که اسم منهاج السنة را قرض گرفته و حال آنکه شایسته است نامش را منهاج البدعة بگذاریم. کتابی که پر از گمراهی و دروغ‌ها، انکار مسلمانات، سخنان

بدون دلیل، تکفیر مسلمانان، طرفداری از بدعت گذاران، و دشمنی و عناد با اهل بیت وحی است. کتابی که در آن نیست مگر کذب محض، مشوّب کردن حقایق، تباه ساختن حق با باطل، تحریف کلام، فحاشی و ناسزا، نهمت زدن به اعمال قبیح، بدگویی و...

به همین سبب است که گفته‌اند شناخت و ردّ ابن تیمیه بدون شناخت کتابش «منهج السنة» امکان ندارد. از آنجا که در کتاب مزبور، یکی از مواضع اصلی ابن تیمیه مخالف و ضدّیت با اهل بیت و پیروان ایشان است، این رساله در مقام تبیین و نقد آراء وی در این زمینه می‌باشد، و کینه و دشمنی او را نسبت به خاندان عصمت و شیعیان به تصویر می‌کشد. البته این کینه و نفاق او چیزی نیست که تازه کشف شده باشد بلکه در گفته‌ها و نوشته‌های اکثر علما، از معاصرین او تا عصر حاضر دیده شده و حتی موافقان ابن تیمیه هم این عطل را پذیرفته و بر او خرده گرفته‌اند.^۱ به عنوان نمونه، یکی از علمای تقریباً معاصر ابن تیمیه عسقلانی (م/ ۸۵۲) می‌گوید:

«مردم درباره ابن تیمیه چنین می‌گویند:

۱- عده‌ای او را به شدت ستوده‌اند.

۲- عده‌ای او را کافر و زندیق شمرده‌اند.

۳- عده‌ای او را منافق دانسته‌اند.

هزیرا درباره علی علیه السلام چنین گفته: علی در ۱۷ مورد خطا کرد که با نص کتاب مخالفت نموده است، علی برای ریاست مقاتله کردن نه برای دیانت به پیمان علی قبول نیست چون کودک بوده و... پس نفاق ابن تیمیه روشن است، زیرا پیام صلوات الله علیه به علی علیه السلام

۱- الفدیر، ۳/ ۱۴۸.

۲- آراء علما و مخالفان دیگر ابن تیمیه، در متن خواهد آمد.

فرموده: لَا يُبْغِضُكَ إِلَّا مَنَافِقٌ^۱.

به منظور ارائه بحث کامل در زمینه آراء وی در آیات ولایت، و اهل بیت، بدیهی است که ابتدا باید ویژگی‌های عصر ابن تیمیه و جوانب مختلف زندگی او مورد بحث قرار گیرد تا علل ایجاد و نشر چنین عقایدی روشن گردد. لذا در آغاز، شرایط محیطی او از لحاظ سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و... بررسی می‌شود. سپس مواضع وی نسبت به همه فرقه‌ها، به ویژه اهل بیت و شیعیان مورد تحلیل قرار می‌گیرد؛ زیرا ابن تیمیه نسبت به خاندان عصمت، طهارت، و پیروان ایشان، کینه شدیدی داشته و به همین سبب طرفداران او همواره در بند و باریابی صبی نبودن او^۲ بوده و هستند، تا بلکه محبتش را نسبت به اهل بیت ثابت کرده و نیز «منافق بودن» را از چهره وی پاک کنند؛ اما نوشته‌های او هرگز این ننگ را بر طرف نمی‌اندازد.

۱ - پایان سخن ابن حجر، نقل از الدرر الكامنة، ۱/ ۱۵۵.